

či zdivočelou kočku, ale nějak mne zvlášť neláká představa, aby mi žraly z ruky – zvířata mají svůj svět se svými radostmi i trápeními a neměli bychom je z něj zbytečně vytrhovat. Univerzální utrpení živých bytostí (na „šťěstlí“ nemáme ani my, ani zvířata žádný automatický poukaz) si uvědomoval už Buddha a další myslitelé jeho subkontinentu. Indický vztah ke zvířatům představuje jakousi vstřícnou lhostejnost s trochou štfítivosti – Ind v typickém případě prašivého psa nekopne, ale možná i trochu nakrmí, také nikdy nemocné či invalidní zvíře nedorazí (i chov psů v domácnosti či ptáků v klecích je tam spíše výjimkou). Musíme mít také na paměti, že nutnou protiváhou buddhistického principu ahinsa – neublížování – je pokud možno nepodporovat rozmnožování a bujivost – buddhističtí mniši mají například zakázáno věnovat se nejen plození, ale i zemědělství.

Vztah ke zvířatům se v průběhu posledních dvou set let nepochybně zlepšil. Nejvíce se asi zlepšila situace psů a koček – vzhledem k tomu, že na rovině úsluví jazyk konzervuje obraty, kdysi vzaté ze života, je dobře připomenout, že ještě před padesáti až sto lety byly obraty typu „psí život“, „psa by nevyhnal“, „jako pes u boudy“, „zpráskat jako psa“, „utopit jako štěně“, „utahaný jako kotě“ atd. hmatatelnou realitou. Nechtě si nikdo nepředstavuje, že stav za lovecko-sběračské éry či tradičního zemědělství představoval nějakou idylu, jistě posunuje ale přece jenom vidět – konec konců, před sto padesáti lety se na americkém Jihu vedly diskuse, zda „vzpurného negra“ hned zabít či jen zbičovat a jak šetrně provádět jejich značkování. I dětský sadismus minulých ér nahradily akční filmy. Děti ostatně ubývá a u kompjútru potkají tak nejspíše nějaký virus.

Kniha Charlese Pattersona je pojata jako misijní čtení, nejen se značně černobílým

viděním světa a s popisy ohavností páchaných „pohany“, ale i s životopisy četných příkladných jedinců a světců, v jejich čele stojí známý židovský spisovatel a vegetarián Isaac Bashevis Singer. Ve světě, kde se potřebná opatření prosazují až získáním širokých masa jejich hlasů, kdy i paní Vonásková musí být dojata či rozplameněna spravedlivým hněvem, mají podobné knihy nepochybně své místo, byť na sofistikovanějšího čtenáře dělá trochu dojem zdařilejšího díla někoho ze vzdělanějších televizních kazatelů Země z Atlantikem.

Stanislav Komárek

**Radomír Tichý: Monoxylon II.,
Plavba po 8000 letech, JB
Production, Náchod 1999**

Recenzovaná monografie je v souvislostech archeologického výzkumu v České republice v mnoha směrech pozoruhodná a ojedinělá. Například proto, že je věnována problematice experimentální archeologie. To znamená oboru, který se v zahraničí (přínejmenším po celé Evropě a v severní Americe) těší již od poloviny 20. století mimořádné popularitě, pouze u nás se dosud příliš nevzdálil od stavu, který se zpravidla označuje slovy „v plenkách“. Monoxylon II je dále knihou o jednom jediném českém experimentu, čímž opět výrazně vybočuje ze skromné řádky domácích publikací, které pojednávají o experimentální archeologii jako celku a prezentují především projekty zahraniční (např. Malinovi 1982 a 1992). Jedná se přitom o experiment, kterého se dosud odvážilo pouze velmi málo badatelů – pokusů o rekonstrukci pravěkých námořních plaveb zatím experimentální archeologie mnoho nezná a skutečnost, že jej úspěšně provedl badatel ze země nemající moře, je zcela ojedinělý. V neposlední řadě

se jedná o publikaci doslova exkluzivní. Třicet dva celostránkových barevných fotografických tabulek, v textu množství černobílých (resp. hnědobílých) fotografií a kreseb, počítačová grafika, křídový papír, pevná vazba (uvědomme si, že kniha vyšla v době, kdy v našich archeologických publikacích je z finančních důvodů barevná ilustrace považována za přepych a klasická pevná šitá vazba za téměř nedostižitelný sen).

Předmětem experimentu nazvaného *Monoxylon* je jeden z dílčích aspektů problematiky neolitizace Evropy. Problém přechodu evropské společnosti od lovecko sběračského způsobu života k ekonomice založené na zemědělství a chovu domácích zvířat náleží trvale k nejzákladnějším otázkám studia kulturního vývoje pravěkých společností. Childův, kdysi velmi rozšířený a populární pojem neolitická revoluce sice již moderní bádání zcela antikvovalo a původně jednoznačně kladné hodnocení přechodu od lovu a sběru k zemědělství a chovu dobytka již také není přijímáno obecně a bez výhrad (V. G. Childe, 1892–1957, britský archeolog). Přesto není pochyb o tom, že procesy počínající na Předním východě v 10. tisíciletí př.n.l. a vrcholící v 6. tisíciletí př. n. l. v Evropě vznikem rozsáhlého zemědělského komplexu kultury s lineární keramikou rozšířeného od Francie až po Ukrajinu, představovaly v evropském kulturním vývoji události mimořádného významu.

Z povahy archeologických pramenů vyplývá, že relativně dobře jsme schopni odhalovat důsledky dávných kulturních procesů, než jejich příčiny. Velmi obtížná bývá často také rekonstrukce průběhu zkoumaných procesů. V případě procesů neolitizace Evropy se obecně uvažuje o blíže neurčeném souběhu dvou základních mechanismů: šíření idejí zemědělského způsobu života a postupu neolitických kolonistů

z Předního východu do Evropy. Testování teorií a hypotéz spojených s druhým mechanismem – přesuny konkrétních zemědělských komunit – bylo cílem projektu *Monoxylon*.

Prvá etapa nazvaná *Monoxylon I* se v roce 1995 zaměřila na možnosti přesunu z pobřeží Malé Asie na Egejské ostrovy (podrobně Tichý 2001). *Monoxylon II* se v srpnu–září roku 1998 soustředil na otázku dalšího postupu jedné z neolitizačních cest podél severního pobřeží Středozemního moře. Konkrétně v úseku od severní Sicílie, podél západního pobřeží Itálie a jižního pobřeží Francie k břehům Španělska a Portugalska.

Podle současných názorů využívali pravěcí zemědělci pro plavbu na moři buď rákosové čluny, nebo čluny dlabané z jednoho kusu kmene (*monoxylony*). Teorii plavby na rákosovém člunu testovali již v roce 1988 řečtí archeologové (expedice Papyrella). Teorii používání dlabaných člunů podporují archeologické nálezy. K základním charakteristickým znakům kultury neolitu patří broušené kamenné sekery, tj. nástroje k opracování dřeva – náčiní dřevorubců, tesařů a truhlářů (k rozpoznání původní funkce broušených kamenných seker rovněž zásadním způsobem přispěla experimentální archeologie). Vzácně se nacházejí i *monoxyl*y. V 80. letech 20. století byly dva čluny objeveny na mořském pobřeží v Tybrind Vig v Dánsku, v roce 1994 byl dlabaný člun objeven v jezeře Bracciano, severně od Říma. Důležité je, že člun je datován do raného neolitu, tj. do období předpokládané neolitické kolonizace. A podstatné je i to, že jezero Bracciano bylo původně spojeno s nedalekým Tyrhénským mořem.

Putování *Monoxylonu II* se uskutečnilo v několika samostatných etapách. Na začátku srpna zahájila expedici plavba

z Liparských ostrovů do jižní Itálie (na Liparských ostrovech jsou přírodní zdroje vulkanického skla – obsidiánu, který byl v neolitu důležitou surovinou pro výrobu štípaných nástrojů). V polovině srpna následovala plavba při západním pobřeží Itálie a návštěva jezera Bracciana. V 2. polovině srpna plavba podél jihofrancouzského pobřeží, na konci srpna etapa při pobřeží jihovýchodního Španělska a na počátku září zakončila Monoxylonu II svou pouť plavbou podél portugalského pobřeží s cílem v Lisabonu, kde právě probíhala výstava EXPO 98 s ústředním heslem „Oceány – dědictví pro budoucnost“.

Kniha je členěna do kapitol, které postihují základní problematiku experimentu. „Člověk a moře“ a „Východní pobřeží Jaderského moře“ (s. 13–18) se zabývají obecně problematikou neolitu na pobřeží Středomořího moře. „Obsidián a kontakty kultur nejstarších zemědělců“ a „Sicílie a ostrovy západního Středomoří“ (s. 29–38) jsou věnovány vztahům mezolitiků a neolitiků, těžbě a obchodu obsidiánem a významným neolitickým centřem. Obsahem kapitol „Opracování dřeva a kamenné nástroje“ a „Itálie“ (s. 45–60) je problematika interpretace neolitické broušené kamenné industrie, nálezů z jezera Bracciano a popisu práce při výrobě repliky dubového člunu z tohoto naleziště. Člun byl zhotoven v lednu–květnu 1998 ve Centru experimentální archeologie ve Věstarech u Hradce Králové. Plavidlo je 9,2 m dlouhé, 1–1,2 m široké a až 1 m vysoké. Kapitoly „Keramika a svět neolitu“ a „Francie“ (s. 76–84) pojednávají nejen o neolitické keramice, ale také o experimentech s výstavbou a provozem neolitických osad (konkrétně experimenty v Německu a v Čechách) a o neolitizaci francouzského pobřeží. Kapitoly „Umění malby a zpracování kosti

a mušloviny“ a „Španělsko“ (s. 94–100) jsou věnovány především specifickému fenoménu středomořského, mj. i španělského neolitu – tzv. impresso – kardiální keramiky, tj. keramickým nádobám zdobeným otisky mušle Cardium (srdcovky). Závěrečné kapitoly „Zemědělství“ a „Portugalsko“ (s. 112–119) se zabývají nejenom zemědělstvím, ale obecně ekonomikou neolitu a způsobem života prvních evropských zemědělců.

Výše uvedené kapitoly prokládají úryvky chronologicky seřazené úryvky z deníků jednotlivých členů expedice. Středání věcného, faktografického textu s líčením subjektivních prožitků je dalším faktorem, který posouvá recenzovanou monografii nad rámec tradičně pojaté populárně naučné literatury. V této souvislosti nelze opomenout ani závěrečné „Pohledy I–VII“ (s. 129–158), v nichž sedm členů expedice formuluje obsáhleji své subjektivní reflexe i odborné poznatky. Pro archeologa, zvláště experimentálního, budou pravděpodobně nejcennější poznámky k technologii výroby lodi kamennými sekerami, ale i postřehy lékaře a specialistů na vodáckou problematiku. Bez zajímavosti však nejsou ani „pohledy“ o významu týmové práce při experimentu, o širších kulturně historických souvislostech pokusu.

Užitečnými doplňky knihy jsou závěrečné oddíly: Kulturně – chronologická tabulka evropského pravěku od paleolitu po dobu stěhování národů (s. 160); Slovníček pojmů archeologických a vodáckých (s. 161–162) a Výběr použité literatury (s. 164–165).

Expedice se zúčastnila jednatřicet lidí a řidiči doprovodných vozidel (autobus a jeep, který táhl na přívěsu monoxyl). Na moři provázela dubový člun jachta.

Na předšázce knihy čteme následující slova: „Radomír Tichý. Monoxylon II. Plavba po 8000 letech. Dobrodružství experimentální archeologie. Věnováno všem, kterým

nezakrňela křídla. A mé ženě Anně. Za to všechno“. Manželku kolegy Tichého neznám. Dokážu si však představit, jak úžasné a zároveň těžké je žít po boku lidí, kterým nezakrňela křídla. Vědu, obor experimentální archeologie nevyjímaje, však bez oněch pomyslných křidel dělat nelze. Jsou mnohem důležitější než peníze, o které prý jde vždy až na prvním místě. Není to pravda, četba recenzované monografie je toho více než pádným důkazem.

Václav Matoušek

Petr A. Bílek: Hledání jazyka interpretace (k modernímu prozaickému textu), Host, Brno 2003

Bílek se pokouší vyrovnat jak s rozsáhlým tak i s rozmanitým teoretickým polem, kde je vždy nějak dobývána literatura. Třebaže se sám autor zříká nároku mapovat naratologické pole, jako i toho, aby byl jeho text čten jako úvod do teorie literatury, sama povaha textu takové srovnání provokuje. Roku 1999 vyšel rozsáhlý Pechlivanosův *Úvod do literární vědy*, ten byl komponován jako vstupní kompendium a do jisté míry šlo v českém kontextu o první ucelenější výklad, který částečně suploval absenci zahraničního literárně teoretického kontextu posledních desetiletí. Výklad byl založen na popisu jednotlivých témat, ať již šlo o literárněvědné směry (formalismu, strukturalismus, nová kritika...), nebo o základní koncepty (lyrický přístup, narativita, žánrová triáda, ale i výklad diskursu a diskursivního okolí, které teprve vyznačuje hranice literárního pole, takto se vepíše jak do literární produkce, tak i do teoretických konceptů). Rozvor mezi diachronním průhledem (rozličné teoretické školy) a synchronním výkladem (jednotlivé

teoretické koncepty) – ten je vždy úskalím rozsáhle koncipovaného přehledu literární teorie, neboť má-li nabídnout jednotlivé teoretické instrumenty, musí do jisté míry přehlížet kontext jejich vzniku, tím však zakrývá jejich nesamozřejmost a falešně vykazuje jejich vnějškovost, či jinak řečeno jejich objektivitu – byl přemostěn provázaním klíčových témat odkazy (hypertext by byl náležitým prostředím). Takto sice vznikají překryvy, ve výkladu lze tušit spáry, ale sám motiv přepisu, či jinak řečeno interpretačního pohybu se nakonec ukazuje jako jistá technika, či zručnost. V tomto ohledu lze vidět přínos Bílkova přístupu, který se ne náhodou v úvodním mottu zaklíná Barthesovým citátem, kde je glorifikováno čtení, to vede k pojmenovávání a vynacházení významů, v tomto aktu povýtce subjektivním se teprve zahajuje nedokonavý pohyb k/v literatuře.

Roku 2001 vyšla kniha Rimmon-Kenanové se slibným názvem *Poetika vyprávění*. Kenanová zachovává tradiční strukturalistické členění na příběh, text a vyprávění (původně jde o Gennetovu triádu, kterou však autorka do jisté míry bagatelizuje). Přínosem jako i sporným místem je to, že se snaží jednotlivé teoretické koncepty dokládat ukázkami z beletrie. Z ukázek však není patrné, zda-li mají pouze dokládat jisté hypotézy, nebo navíc vykazovat jejich mez. Většinou jimi autorka pouze dokládá jistá popisná formální kritéria. V tomto ohledu vyvstává další podstatný rys Bílkovi práce: u žádných beletristických ilustrujících ukázek se nezdržuje, neboť ty kromě didaktického nemají jiný smysl. S jistou mírou nadsázky lze říci, že právě didaxe, propedeutika se staví proti literatuře, a snad i z toho důvodu staví Bílek ve vstupním vymezení popis jako identifikaci určitých vyprávěcích strategií v nejšířším slova smyslu na nejnižší úroveň v přístupu